

KAZLI ÇEŞME

Zeytinburnu'nda Kazlıçeşme mahallesi Abay caddesinde yer alan Kazlı Çeşme, klasik üslupta yapılmış Osmanlı çeşmelerindedir. Aynasındaki kaz kabartmasından dolayı "Kazlıçeşme" olarak bölgeye adını vermiştir ve tek yüzlü meydan çeşmesi niteliğindedir. Arkasında bulunan namazgâh uzun yıllar kahvehane olarak da kullanılmıştır. Kazlı Çeşme'nin sülüs hatla yazılmış olan kitabesinde, H. 953 (1546) tarihi ve Mehmed Bey adı geçer. İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri* adlı kitabında, kitabede birinci beyit ile tarih beyti arasındaki "Mehemmet Bey ki yaptı hayr-i âli / Getürdü âleme bir mâ-i câri" bilgisine dayanarak, adı geçen Mehmed Bey'in 979 yılında Üsküp'te vefat eden müderris ve kadı Âşık Pir Mehmed Çelebi olması gerektiğini bildirmiş ve kitabe ile kaz kabartmasını da gösteren bir fotoğraf yayımlamıştır.¹

Çeşmenin kitabesi şöyledir:

*Kim nazar etdi bu âb-ı sâfiye
Dedi buna Kevser olmaz kâfiye
Mehmed Bey ki yaptı hayr-i âlî
Getürdü âleme bir mâ-i cârî
Gördü bir âşık dedi târihini
Nûş iden yârâne sahhan âfiye. Sene 953*

¹ İ.H. Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri I-İstanbul Ciheti*, Maarif Vekilliği Antikite ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1943, s. 6-7.

Haznesiyle birlikte kesme taştan yapılmış olan çeşme tek cephelidir ve silmelerle belirlenen bu dikdörtgen cephede, basık sivri kemerli bir niş vardır. Sivri kemerin kilit taşına kabartma olarak küçük bir rozet işlenmiştir. Kemerin alt kısmında, çeşme aynasında dikdörtgen mermer kitabe yer alır. Dilimli beş kartuşa yazılmış olan kitabenin alt kısmında, önünde yıldız biçiminde yaprak olan bir dal ile kaz kabartması bulunur. Bizans kabartması olduğu düşünülen orijinal beyaz mermer kaz kabartması 2002'de yerinden sökülerek çalınmış ve 2010 yılında Zeytinburnu Belediyesi tarafından yapılan restorasyon sırasında yerine yenisi koyulmuştur. Kaz kabartmasının alt kısmında düz mermer levha devam eder; musluk tablası olan yer, basık sivri kemer biçimindedir. İki yanda kesme taş yüzeyde yuvarlak kemerli birer tas nişine sahip olan çeşmenin önünde, sivri kemerli niş derinliğinde tekne yer alır. Günümüzdeki tekne yenilenmiştir ve musluk yoktur. Çeşmenin sağında biraz geride duran iki lüleli ayrı tekne, 1930'lara ait fotoğraflarda görülmektedir. Bu teknenin yanında bir de sadaka taşı vardır.

Nicholas V. Artamonoff tarafından Aralık 1935'te çekilen bir fotoğrafta, çeşme başında su içmek üzere olan üç çocuk vardır ve kullanılabilir durumda olan çeşmenin teknesinin yüzeyinin kırık olduğu görülür. Yandaki sütun parçası günümüzde de mevcuttur. Ayrıca, kemerde derzlerle denk gelen ve kemerli niş içinde kalan tüm yüzeyin boyanmış olduğu dikkati çeker.

Kazlı Çeşme'de yer alan bitki ve kaz kabartmalı mermer levha, Bizans devşirme malzemesi olarak kullanılmıştır. Bozdoğan/Valens Kemerli yakınında, 1942'de Atatürk Bulvarı açılırken yıkıldığından günümüze ulaşmayan Kırkçeşmeler'de de benzer şekilde üzerinde karşılıklı simetrik olarak bir vazodan çıkan bitkiler ile iki tavus bulunan ve milattan önce 7. yüzyıla tarihlendirilen Bizans mermer panosu, yuvarlak kemerli nişe sahip çeşmenin ayna taşına yapıştırılmıştır.

Eremya Çelebi Kömürçiyân (1637-1695), *İstanbul Tarihi* adlı kitabında Yedikule'den bahsederken burada dükkânlar, hanlar, meyhaneler ve Kazçeşme'nin (Kazlı Çeşme) bulunduğunu bildirir; meşin yapan debbağların burada var olduğunu, hallaç ve sazlar için kirişlerin de yine burada yapıldığını belirtir. Kazlı Çeşme'ye verilen adın ise otlarken yeri eşeleyeyen bir kazın eşelediği yerden su çıkması üzerine, halkın burayı kazarak bir memba bulup bir çeşme yapmasına bağlar.² Kömürçiyân'ın kitabının çevirisini yapan Hrand D. Andreasyan, Kazlı Çeşme için ek bilgi olarak Evliya Çelebi'nin H. 1314 (1896) baskısı olan *Seyahatnâme*'sinden alıntı yapar ve verdiği bilgileri aktarır: "Yedikule kasabasının hâricinde bir çeşm-i canfezânın kemeri altında çârköşe bir beyaz mermer üzere üstâd-ı mermer bir kaz tasvîr etmiştir ki dillerle tâbiri imkânsızdır. Gören, zîruh zanneder. Buna binâen o çeşme Kazlıçeşme nâmı ile şöhretyâb olmuştur."³ Çelebi, çeşmedeki dörtgen beyaz mermerde bulunan kaz kabartmasının gayet gerçekçi olduğunu belirtmiştir.

² E.Ç. Kömürçiyân, *İstanbul Târîhi-XVII. Asırda İstanbul*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988, s. 191.

³ Aynı yerde.

Kazlı Çeşme, Zeytinburnu Kültür Vadisi Projesi kapsamında restorasyona alınmıştır. 2007 yılında çeşmenin rölöve-restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmış ve 2010'da restorasyon tamamlanmıştır. Restorasyon sırasında kaz kabartmasının yerine yenisi koyulmuştur ve sivri kemerin üst kısmına da "Ve ce'alnâ mine'l-mâi külli şey'in hayy" ayetinin yazılı olduğu tek satırlık bir kitabe eklenmiştir.